

Stig Hjarvard (red.): *Dansk tv's historie*, Forlaget Samfundslitteratur, 2006

Da vi fik fjernsyn derhjemme i 1958, var vi blandt de kun knap 137.000 husstande, der havde anskaffet sig sådan et. Og vi var den anden husstand på vejen, så der var ofte en række naboer, der kom til for at se levende billeder på vores nye B&O. Og en nabo, der senere sluttede sig til fjernsynsejerne, fik installeret en høj 'Tysklandsantenne', og vi blev behørigt tilkaldt, når der var noget utydeligt krimskrams at se fra udlandet. Og da pave Johannes den 23. døde i 1963, sad den eksilerede østeuropæiske katolske præst hos os hver dag, indtil der kom hvid røg op. Ja – det var fjernsynets barndom, så jeg har selv fået det meste med, fordi min familie tilhørte det segment, der tidligt erhvervede sig dette udblik i modsætning til de finere og rigere.

Nu er alt det historie, og det er der skrevet en historie om i *Dansk tv's historie*, med professor Stig Hjarvard som redaktør for et hold af fremtrædende danske medieforskere inden for dette felt. Og underholdningsværdien er stor – det er som at tage en tur ned ad 'memory lane'.

I sin introduktion gør Stig Hjarvard overordnet status over fjernsynets udvikling i Danmark fra dets start i 1951 og frem til i dag, og han hæfter sig her ved den dramatiske drejning fra en statsmonopoliseret opdragelsesanstalt til et mere og mere publikumssensitivt flerkanalssystem, hvor det alt andet lige mere og mere er seertal, om end segmenteret i (købedygtige) målgrupper, der bliver den afgørende succesparameter – også for de ikke-kommercielle kanaler under DR. Og han hævder, at fjernsynet allerede tidligt blev Danmarks gadekær, fordi det samlede befolkningen omkring fælles 'erfaringer', som dagen efter blev drøftet blandt det danske folk. Det er nok, også set i sammenhæng med de følgende kapitler, at tage munden for fuld. For ved gadekæret drøftedes også, hvad fjernsynet ikke bragte i stedet for den statsorkestrerede oplysnings- og kulturpolitik, som var grundlaget, sådan som Hjarvard også selv observerer.

Der er ikke tvivl om, at fjernsynets hastige udbredelse i 1960'erne i kraft af sin tiltrækning og den stigende købekraft gjorde dette til aftenens samlingspunkt i stedet for radioen, som jo havde haft en tilsvarende rolle som det samlende siden 1930'erne, og mange af det tidlige fjernsyns programmer var jo også radio med billeder på – en lang række, med al respekt, talende jakkesæt og kun få kjolesæt.

Hernæst gør Hjarvard rede for bogens opbygning og begrænsninger, idet der er tale om behandling af de *danske* programgenrers udvikling som det helt centrale i de enkelte kapitler og i bogens opbygning. Kun et par kapitler ser derfor på det, der ligger uden for programmerne (den institutionelle udvikling og seertallene). Det synes at være et rigtigt greb, for alt det, der ikke er med, er også det, vi allerede ved mest om. Det er derfor dansk fjernsyns programudvikling, bogen behandler.

Før denne behandling går i gang, giver Henrik Søndergaard dog et groft rids af institutionernes udvikling med hovedvægten på DR. Det understreges her, at fjernsynet indtil midten af 1960'erne formelt var en del af radioens afdelingsopbygning, om end der de facto fandt en arbejdsdeling sted. Først i 1964 blev fjernsynet 'sig selv' og flyttede til Gyngemosen bortset fra nyhedsprogrammerne, men den selvstændige afdelingsstruktur bestod indtil 1996, hvilket betød, at kanalen DR ikke havde været genstand for en egentlig overordnet planlægning, før chefredaktionen kom til – altså relativt længe efter, at monopoltiden var ophørt. Det kostede DR dyrt, og Søndergaard hævder, antagelig med rette, at det var afdelingsautonomien og den halvstatslige opbygning i øvrigt, der havde den største betydning for DR's problemer snarere end de idelige politiske detaljestyrestiltag. Hvis ikke et Ørestadsbyggeri var kommet i vejen, kunne DR gå fremtiden i møde med fornyet håb efter Christian Nissens mange ændringer, som også bragte DR i en position, hvor public service forskød sig fra public til service.

Christa Lykke Christensen redegør i det følgende kapitel for *børne- og ungdomsfjernsynets* udvikling, hvor det måske mest skelsættende år var 1968, hvor B&U-afdelingen blev oprettet med Mogens Vemmer ved roret. I de første mange år var hovedsynspunktet i programmerne, at børn var potentielle voksne og i stigende grad, hvorfor de enkelte programmer rettede sig mod specifikke aldersgrupper. Men det var også programmer, som inkluderede den tids nye pædagogik, hvorefter børnene og de unge skulle aktiveres gennem initiativrigdom og virkelyst. Ja, man oprettede i nogle år børneklubber rundt omkring i landet for at overskride mediets begrænsninger. En af de store (og første) skærmtrolde var i den forbindelse Jørgen Clevin, der havde en helt speciel evne til at tale til og med børnene i øjenhøjde.

Med B&U-afdelingen som ydre symptom flyttedes perspektivet til børnenes og de unges egen synsvinkel, og det belærende og velmenende for-

svandt mere og mere. Det var sikkert godt for de yngre seere, mens der i de voksnes rækker blev rynket øjenbryn over disse socialrealistiske tendenser. I løbet af 1980'erne skete der igen et skift i retning af en mediekritisk og metarefleksiv orientering, mens 90'erne i stigende grad indvarslede det underholdningsbetonede og selvrefererende.

Nyhederne tages under behandling af redaktøren selv, der dog undgår at behandle det forhold, at det var dagspressen, der styrede *Pressens Radioavis*, som stod for nyhedsformidlingen, mens DR tog sig af aktualitetsudsendelser indtil 1965. Det nævnes, men bringes ikke i sammenhæng med etableringen af publiceringsreglerne, som trådte i stedet. Med Tv-avisens (og Radio-avisens) etablering lagde man i de første mange år vægt på en officøs linje, hvor det var den officielle politiske dagsorden, der i høj grad var styrende, og hvor den journalistiske indsats begrænsede sig til det formidlende. Det ændredes med tiden, og de interviewede politikere måtte til deres store fortrydelse stille op til kritiske spørgsmål fra journalisternes side. Helt på linje med Søndergaards observationer påpeger Hjarvard, at besættelsen af chefposter var det egentlige omdrejningspunkt i Radiorådets indflydelse, selv om den kritiske ånde i nakken var ret mærkbar fra et tidligt tidspunkt. En tilsvarende udvikling sås i de uddybende aktualitetsprogrammer, hvor tendensen gik i retning af en mere og mere selvstændig dagsordensættende rolle. Denne tendens fortsatte efter monopolbruddet i 1988, hvor TV 2 kom til og for alvor begyndte at se på nyhederne fra modtagernes synspunkt og derfor gav TV-avisen baghjul efter nogle mislykkede startforsøg. Dertil kom de stadigt flere nyheder også om morgenen, middag og eftermiddag – kulminerende med *TV 2 News*, der kun bringer nyheder og magasiner hele døgnet. Hjarvard ser som en konklusion, at nyhedsformidlingen har undergået en demokratisering, men også en kommercialisering, hvor seerne ikke kun er forbrugere af nyhederne, men også vigtige for at tiltrække reklamer.

Herefter går det over stok og sten med et væld af erindringsoplevelser inden for de forskellige programgenrer. I kapitlet om *tv-drama* tager Gunhild Agger os på en rundtur i de mange produktioner, der for en stor del har lagt gaderne øde. Dramaet har, når det laves rigtigt, en stor tiltrækningskraft på seerne – specielt når det er dansk. I den første halve snes år var produktionerne helt afhængige af teatrenes repertoire, og det var først i 1959, at der blev mulighed for at optage dem på bånd. Det hed derfor også *TV-Teatret*. Siden udvikledes området

til en selvstændig indsats og flere genrer kom til – ofte i blandingsformer: situationskomedier, serier, julekalendere, krimiserier etc. Det er derfor et stort og mangearartet område, Agger dækker på de få sider, hun har til rådighed. Ikke desto mindre er der kommet et overbevisende kapitel ud af det, hvor der også trækkes på diverse ideoplæg fra udenlandske selskaber. Selvstændig interesse har 60'ernes mange produktioner med modernisme og det absurde teater, som bestemt ikke påkaldte sig den brede befolknings interesse. Men også i dette kapitel observeres det, at traditionen udvikles mod det publikumsegnete, om end der er mange undtagelser fra den slagne vej, f.eks. *Riget* og senest *Forestillinger*. Ib Bondebjerg tager over med genren *dokumentarisme og fakta*, der, ligesom de fleste andre berørte genrer, klart har sit udspring i radioen med Axel Dahlerup som den første fælles chef. Det helt grundlæggende inden for denne genre har været at udvikle den demokratiske kultur, men ikke som en paternalistisk doceren – ofte tværtimod med Lis Møller og Christian Kryger som gode eksempler. Men selv disse (og mange andre) har nok haft det personlige i fokus, men har gjort det i en generel offentlig diskurs. Hertil kommer naturligvis den lange række af dybdeborende og drama-dokumentariske programmer.

Herefter går Hanne Bruun i clinch med underholdningsprogrammerne, som jo er en noget sammensat forestilling, der måske ikke er en egentlig genre. Men Bruun opdeler rodebunken i en række kategorier som show, satire, quiz/game og talkshows, og hun viser samtidig, at man i DR til sidst havde opbrugt leverancerne fra underholdningsindustrien og selv måtte tage over med nye formater og blandingsformer som f.eks. *Kanal 22*. Hun viser også, hvordan tv-værterne ændrer karakter gennem tiderne fra konferencier til programmerenes egentlige centrum. *Tv-sport* er vel også en del af underholdningen, men behandles i et kapitel for sig selv af Kirsten Frandsen. Også her var der tale om en forlængelse af radioen, hvor det grundlæggende var Gunnar Hansens 'ukritiske begejstring for amatørporten', der var ledetråden, indtil han fratrådte i 1976. I de første mange år forsøgte DR at dække så mange sportsdiscipliner som muligt, men sportens kommercialisering og professionalisering satte siden sine spor – også i de priser, radio og tv måtte erlægge for at kunne transmittere begivenhederne. Både i DR og TV 2 har man forsøgt sig med mere journalistiske tilgange til stoffet, men oftest uden meget held.

I kapitlet *Continuity og tv-reklame* afdækker

Jørgen Stigel, hvad der oftest betragtes som pauser mellem de egentlige programmer. Indtil monopolbruddet bestod denne genre bogstaveligt af pauser af kortere eller længere varighed, og reklameindsatsen bestod i, at programværterne havde reklamer i pressen som en tålt nebensgeschäft. Først efter 1988 kommer reklamerne til i TV 2, i første omgang indkapslet i en helt urealistisk politisk spændetrøje, og Stigel demonstrerer reklamens helt grundlæggende formater eller henvendelsesstrategier, hvor seerne spiller med som en slags medproducent. Uden reklamer følger DR trop – for alvor efter 1996, hvor chefredaktionen kommer til, og området vokser derfor også i tid. Det er et spændende og nyskabende kapitel i tv's programhistorie, vi her får serveret. Afslutningsvis præsenterer Alexander P. Nielsen og Janne B. Balling os i kapitlet *Seeradfærd og seerpræferencer* for en lang række data med udgangspunkt i de seertal, der foreligger – desværre i de første mange år meget sporadisk, fordi de ikke ansås for vigtige. Fra 1970'erne begynder DR at foretage systematiske stikprøver, men først i 1992 introduceres realtidsmålinger i tv-metersystemet. Der skal derfor en del beregninger til for at sammenligne de forskellige systemers tal, men forfatterne lægger hovedet på blokken og konstaterer, at seningen af public service-tv fra 1960'erne til i dag næppe er vokset med mere end 15 % – nok mindre end almindeligt antaget. Forfatterne vover sig også ud i en spådom om, at tv har et stort og uudnyttet seerpotentiale målt i tid, fordi Danmark ligger i den absolutte bund i tidsforbrug. Om dette kan der herske meget berettiget tvivl både på grund af samfundsmæssige forskelligheder og den lange række af nye mediers tilkomst.

Dansk tv's historie er samlet set en god og oplevelsesmættet bog. For de ældre læsere en velkommen repetition og for de yngre for første gang en samlet fremstilling af, hvad det egentlig var og er, tv sender. Da det allerede er en stor bog, hjælper det ikke meget at komme med forslag til, hvad den også kunnet have indeholdt. Generelt vil jeg dog sige, at den kunne have været strammere og mere sammenhængende redigeret, og registrene over vigtige personer, der følger hvert kapitlet, virker lidt tilfældige. Den samlede konklusion på kapitlerne er, at tv nu for alvor forsøger at efterkomme seernes ønsker efter års paternalistisk skoleridt. Og af kapitlerne kan man få det indtryk, at det er godt. Her kunne godt savnes en lidt mere kritisk vinkel, for er det nu det? Er der ikke noget, der er kørt skævt i tidernes løb? Er kommercialiseringen

ikke uden negative programmæssige sideeffekter? Sådanne spørgsmål besvares ikke.

Bogen er på dansk, fordi den fortrinsvis har bud efter danske (og nordiske til nød) læsere. Det er en god ting, som er værd at erindre sig i disse tider, hvor alt ellers skal være på engelsk. Skal det være sådan, er der store områder, som ikke længere er interessante i udgivelsessammenhæng. Denne bog er et godt eksempel på det modsatte – universiteternes public service.

Ole Prehn,

Dekan for Det humanistiske Fakultet, Aalborg

Finn Rasmussen: *Massemedier og politisk kommunikation*. København: Forlaget Columbus, 2007

“Den, der forstår fuglenes sprog, kan blive minister,” lyder et velkendt fyndord blandt folk, der har deres daglige gang i Folketinget. Ordsproget pryder en af Vandrehallens vægge, hvor det er blevet suppleret med et mindre maleri, der viser en rovfugl parat til at fortære en skræmt spurv. Med denne visuelle kontekst er fyndordet gennem snevevis af folketingssamlinger blevet fortolket som et udtryk for, at stærke politikere fortærer svage politikere på Christiansborg, men inden for de senere år har nye fortolkninger spredt sig på Slotsholmen. Med tiden har der nemlig bredt sig en opfattelse af, at det er blevet nyhedsmediernes sprog, man skal mestre som folketingsmedlem. Kan man ikke tale og forstå dette sprog, når man ikke ud til vælgerne, og i værste fald bliver man selv fortæret af pressen og andre politikere.

Denne politiske afhængighed af medierne er også omdrejningspunktet for Finn Rasmussens bog *Massemedier og politisk kommunikation* (2007), hvori han beskriver politikens afhængighed af medierne – primært de nyhedsredigerede medier. Det sker ud fra en lang række forskellige indfaldsvinkler: “Hvor stor indflydelse har politiske aktører, som interesseorganisationer og partier, på medierne? Hvad gør medierne, det vil sige journaliser og deres redaktører, for at forholde sig kritiske overfor den påvirkning, der kommer udefra? Og hvor står de almindelige danskere i alt dette? Kan de gennemskue de processer, der foregår?”, spørger forfatteren blandt andet i bogens forord; og til glæde for citations-glade hjemlige forskere bliver en meget stor del af besvarelserne funderet